SUOMEN YLIOPPILASKUNTIEN LIITTO
FINLANDS STUDENTKÅRERS FÖRBUND
NATIONAL UNION OF UNIVERSITY STUDENTS IN FINLAND

7.11.2023

Valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Sivistys- ja tiedejaosto keskiviikko 08.11.2023 klo 09.30 / HE 41/2023 vp / Asiantuntijapyyntö (25.10.2023)

Lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp)

Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL kiittää valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostoa lausuntopyynnöstä koskien hallituksen esitystä valtion talousarvioksi vuodelle 2024 (HE 41/2023 vp) lukua 29.70. opintotuki koskien. Lausunnossa on otettu huomioon myös ennakoitu hallituksen esitys täydentäväksi talousarvioksi vuodelle 2024 sekä hallituksen esitys opintotukilain muuttamisesta (HE 80/2023). Kunnioittavasti SYL lausuu seuraavaa.

Opintotukijärjestelmien kansainvälinen vertailu

Opintotukijärjestelmien kansainvälinen vertailu on vaikeaa, sillä eri maiden opiskelijoille kohdennetut tukijärjestelmät ovat rakenteellisesti hyvin erilaisia. Huomattavaa on myös, että muidenkaan maiden opintotukijärjestelmät eivät välttämättä ole virheettömiä tai täysin tarkoituksenmukaisia. Näistä syistä opintotukijärjestelmien kansainvälinen vertailu ei voi olla ensisijainen opintotuen kehittämisen väline vaan ennemmin vertailukohta ja kehitystarpeiden havainnoinnin väline. Ensisijaisesti opintotukijärjestelmää tulisi sen sijaan kehittää kansalliseen tarpeeseen ja opiskelijoiden sosiaaliseen tilanteeseen perustuen.

Opiskelijoiden etuuksien mitoitus ja rakenteet liittyvät kunkin maan yhteiskuntarakenteeseen. Korkeakoulutus tuottaa eri maissa erisuuruisen hyödyn valmistumisen jälkeisellä työuralla ja verojärjestelmät kohtelevat korkeakoulutuksesta seuraavia korkeampia tuloja eri tavoin. Myös saman palkka- ja osaamistason tehtäviin saatetaan edellyttää eri maissa erilaista koulutustasoa. Nämä seikat vaikuttavat keskeisesti kouluttautumisen kannattavuuteen ja tarpeellisuuteen, minkä takia tarve tukea opiskelua voi poiketa suuresti eri maiden välillä.

Suomalainen yhteiskuntamalli perustuu laajaan hyvinvointi- ja perusturvajärjestelmään, joka rahoitetaan korkealla ja progressiivisella verotuksella. Tulo- ja varallisuuserot ovat suhteellisen pieniä ja sen seurauksena korkeakoulutuksen tuottama ansiohyötykin jää Suomessa pienemmäksi kuin monissa muissa maissa. Suomalainen työmarkkina on tutkintokredentialistinen, eli suureen osaan eritasoisia tehtäviä edellytetään tutkintoa, joka usein on korkeakoulutasoinen. SYL katsoo, että näistä syistä laaja ja tasoltaan kattava opintotukijärjestelmä on Suomessa perustellusti tarpeellinen.

Kansainvälisessä opintotukijärjestelmien vertailussa Suomelle parhaan vertailukohdan antavat muut Pohjoismaat, joiden yhteiskuntamalli on samankaltainen.

Vuonna 2022 Suomen opintotuen taso oli Pohjoismaiden matalin, kuten kuviossa 1 käy ilmi. Matalan tason syynä on erityisesti Suomen matala opintorahan taso (279 €/kk), joka on selkeästi muita maita heikompi. Toiseksi heikoin Ruotsin opintoraha (342 €/kk). Toinen syy matalaan tasoon on se, ettei Suomessa indeksitarkastuksia tehdä koko opintotukeen vaan pelkästään opintorahaosuuteen.

Suomen ylioppilaskuntien liitto (SYL) ry
Lapinrinne 2, 00180 HELSINKI
Sähköposti: syl@syl.fi
Y-tunnus: 0202339-6S
syl.fi

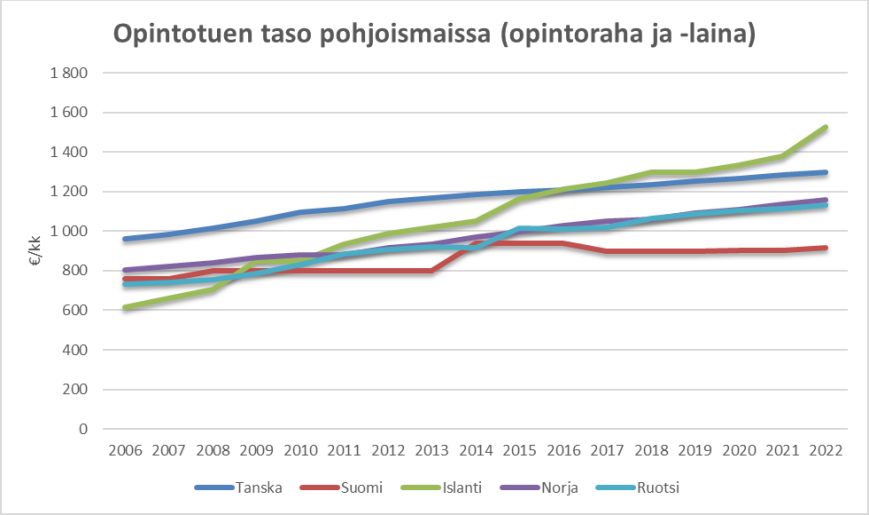
Kokonaisuudessaan Suomen opintotukijärjestelmä on suhteellisen lainapainotteinen pohjoismaisiin vastineisiin verrattuna. SYL pitää huomionarvoisena erityisesti sitä, että muissa Pohjoismaissa opintotuen taso on noussut tasaisesti vuosien aikana, kun Suomen opintotuki on pysynyt nimellisarvoltaan melko samana lukuun ottamatta vuoden 2017 muutoksia. Erityisesti tulevien vuosien esitettyjen opintorahan indeksijäädytysten ja opintotuen valtiontakauksen korotuksen myötä Suomen opintotuki muuttuu erityisen lainapainotteiseksi (n. 75 % opintolainaa).

Kuvion 1 vertailussa ei ole huomioitu asumistukea, johon opiskelija voi eri maissa myös olla oikeutettu. Erityisesti Suomessa yleinen asumistuki muodostaa merkittävän osan opiskelijan rahamuotoisista etuuksista. Asumismenoihin maksetaan tukea vaihtelevasti myös ainakin joissain muissa Pohjoismaissa, mutta tästä ei ole käytettävissä käyttökelpoista vertailua.

Pohjoismaissa opintotuen kesto vaihtelee noin 6-8 vuoden välillä. Suomen opintotuen voi katsoa olevan tässä vertailussa heikoin, sillä täysi 6 vuoden (54 kuukauden) opintotuen käyttäminen edellyttää harkinnanvaraisten lisätukikuukausien hakemista erityisen painavan terveydellisen tai muun syyn perusteella tai opintotuen hyödyntämistä kahdessa eri tutkinnossa.

Kaikissa Pohjoismaissa on käytössä opintolaina osana opintotukea. Suomen opintolaina poikkeaa muista maista siinä, että sen myöntävät yksityiset pankit ja opintolainan takaisinmaksu perustuu pankin ja lainanottajan sopimukseen. Tästä syystä Suomen opintolainan ehdot, kuten takaisinmaksuaika, korkotaso ja maksuvapautusten mahdollisuus, ovat pohjoismaisessa vertailussa heikot.

Kuvio 1: Opintotuen tason pohjoismainen vertailu nimellisarvoin

Lähde: Kansaneläkelaitos

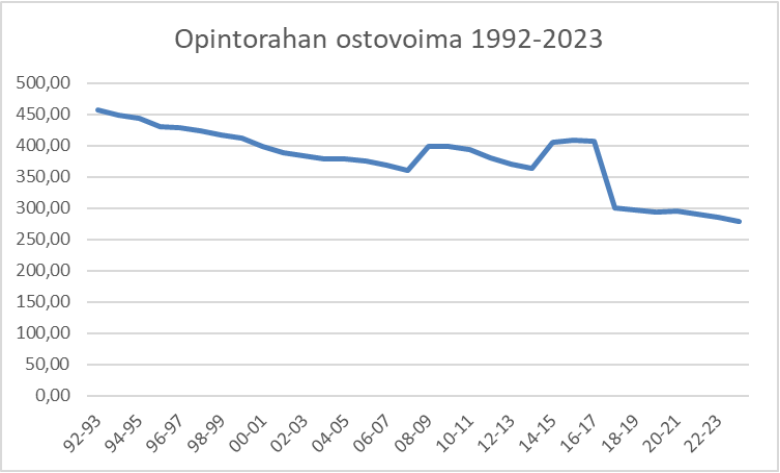
SYL arvioi, että suomalainen opintotukijärjestelmä on jäänyt jokseenkin jälkeen pohjoismaisista vertailukohdista eikä vastaa opiskelijoiden toimeentulon tarpeeseen riittävällä tavalla, minkä vuoksi siihen olisi tarpeen harkita merkittäviä parannuksia:

1. Opintotuen opintorahaosuuden tason korottaminen n. 100 eurolla.
2. Opintotuen tulisi olla kaikilta osin indeksiin sidottu.
3. Opintotuen keston riittävyyden varmistaminen lisäämällä käytössä olevia tukikuukausia.
4. Opintolainan turvallisuuden parantaminen esimerkiksi korkosuojalla tai korkoavustuksen ehtoja parantamalla.
5. Opintotuen ja muun sosiaaliturvan yhteensopivuuden parantaminen sosiaaliturvauudistuksen yhteydessä.

Opintorahan ja huoltajakorotuksen indeksien jäädytys vuosiksi 2024-2027 sekä huoltajakorotuksen korotus

Talousarvio vuodelle 2024 sisältää HE 75/2024 vp mukaisen opintotuen indeksijäädytyksen. Yleisimpään opintorahan tasoon (279,43 euroa) indeksijäädytys tarkoittaisi hallituksen esityksen mukaan 31,70 euron heikennystä. Indeksijäädytyksen myötä opintorahan ostovoima laskisi noin 250 euroon nykyrahassa mitattuna eli se laskisi tasolleen sitten lukuvuoden 1991-1992. Kuviossa 1 on esitetty opintorahan ostovoiman kehitys lukuvuosina 1991/1992 - 2022/2023. Opintoraha on menneinä kolmena vuosikymmenenä menettänyt ostovoimaansa noin 180 euron edestä, sillä näinä vuosina indeksikorotuksia on tehty vain kuutena vuonna.

Kuvio 1: Opintorahan ostovoiman kehitys vuosina lukuvuosina 1992/1993 - 2023/2024.

Lähde: Kansaneläkelaitos

Opintotuen huoltajakorotuksen osalta indeksijäädytys tarkoittaisi noin 12-14 euron heikennystä korotuksen ostovoimaan vuoteen 2024. Kokonaisuudessaan huoltajakorotuksella korotettu opintoraha on nykyisin 401,43 euroa kuukaudessa ja indeksijäädytysten vaikutus tuen ostovoimaan on noin 43 euroa. Orpon hallitus on päättänyt (HE 80/2023) kohdentaa 5 miljoonaa euroa huoltajakorotuksen kehittämiseen, jolla tehdään huoltajakorotukseen 30 euron korotus. Tämä ei sisälly vielä varsinaiseen talousarvioesitykseen, mutta tultaneen antamaan täydentävän talousarvion yhteydessä.

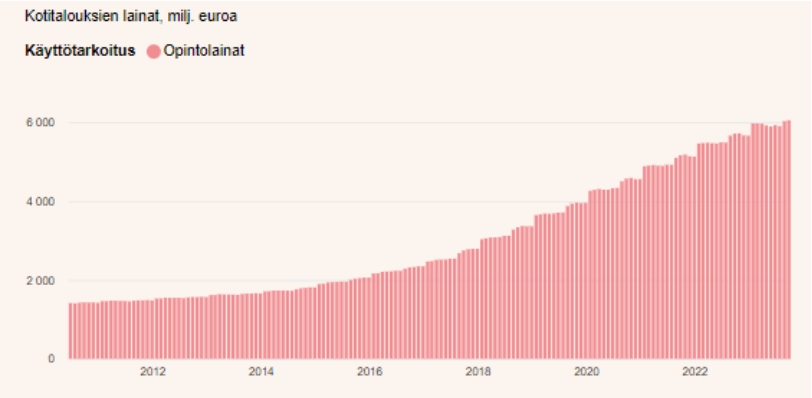
Nämä muutokset huomioiden huoltajan saaman opintorahan ostovoima heikkenee vuosina 2023-2027 noin 13 eurolla. **SYL katsoo, että huoltajakorotuksen korotus on tarpeellinen, mutta indeksijäädytykset huomioiden sitä ei voi pitää tosiasiallisena parannuksena perheellisten opiskelijoiden toimeentuloon.**

Yleisesti SYL pitää opintotukeen kohdistuvia inseksijäädytyksiä vaikutuksiltaan kielteisinä ja vastustaa niitä. Kun opintorahan ostovoima laskee, sen tuottama kannuste kuukausittain vaaditun 5 opintopisteen suorittamiseen heikkenee. Samaan aikaan nouseva palkkataso muuttaa työntekoa jatkuvasti palkitsevammaksi suhteessa heikkenevään opintorahaan, jolloin opiskelijoiden kannuste priorisoida työntekoa opintojen edelle voimistuu. **SYL katsoo, että edellä luetellut perusteet opintotuen jättämiselle indeksijäädytysten ulkopuolelle ovat vahvat.**

Opintolainan valtiontakauksen korotus ja opiskelijoiden velkaantuminen

Valtion vuoden 2024 talousarvioon liittyy myös opiskelijoiden opintolainan käyttö ja opintolainakannan kehitys. Valtion takaama opintolainakanta on kasvanut kymmenen vuoden aikana noin kolminkertaiseksi noin 6 miljardiin euroon (kuvio 2) ja keskimääräinen opintolaina maisteriksi valmistuvalla on kasvanut 22 400 euroon. Erityisesti vuoden 2017 opintotukiuudistuksen jälkeen lainan käyttö on lisääntynyt voimakkaasti.

Kuvio 2: Opintolainakannan kehitys

Lähde: Suomen pankki

Hallitus on jättänyt eduskunnalle esityksen opintotukilain muutoksesta, jolla korotetaan opintolainan valtiontakausta 650 eurosta 850 euroon kotimaisissa korkeakouluopinnoissa ja 800 eurosta 1000 euroon ulkomailla suoritettavissa korkeakouluopinnoissa. Korotuksella kompensoidaan rahamuotoisiin etuuksiin tehtäviä heikennyksiä. Korotuksen myötä kotimaassa suoritettuihin kandidaatin ja maisterin tutkintoihin myönnettävän kokonaistukiajan mukainen opintolainamäärä nousee 9 600 eurolla yhteensä 40 800 euroon.

Opintolainan valtiontakauksen korotus on itsessään myönteinen toimi, jolla parannetaan opiskelijoiden käytettävissä olevien varojen määrää. SYL arvioi, että vuoden 2024 tasolla opiskelijoiden käytettävissä olevien raha- ja lainamääräisten etuuksien kokonaismäärä on toimeentulon kannalta riittävällä tasolla ainakin yksinasuville opiskelijoille ja opiskelijapariskunnille. SYL on ehdottanut opiskelijoiden etuuksien nostamista tasolle, joka ylittää virallisen köyhyysrajan ja tämän tavoitteen opintolainan valtiontakauksen korotus täyttää. SYLin ehdotuksen mukaan tämä tavoitetaso olisi kuitenkin tullut saavuttaa parantamalla opintotukea opintorahan korotuksella eikä opintolainan valtiontakauksella, joten tältä osin SYL on tyytymätön.

SYL huomauttaa, että opintolainan valtiontakauksen korotuksen yhteydessä ei koroteta opintolainahyvitykseen huomioitavaa lainamäärää nykyisestä 400 eurosta opintotukikuukautta kohden, joten jatkossa alle puolet nostettavissa otettavasta lainasta olisi hyvityksen piirissä. SYL pitää tätä merkittävänä epäkohtana ja toivoo sen korjaamista.

SYL pitää vääjäämättömänä sitä, että opintolainan valtiontakauksen korotus tulee johtamaan opiskelijoiden velkaantumisen huomattavaan lisääntymiseen etenkin kun rahamääräisten etuuksien taso heikkenee tulevina vuosina voimakkaasti. SYL arvioi maisteriksi valmistuvien keskimääräisten lainamäärien kasvavan lähivuosina 30 000 euron tasolle johtuen opiskelijoiden heikkenevästä toimeentulosta, nousevasta korkotasosta sekä opintolainan valtiontakauksen korotuksesta. **SYL pitää nuorten ja opiskelijoiden velkaantumista vakavana yhteiskunnallisen tason ongelmana ja epäoikeudenmukaisena kehityksenä sukupolvien yhdenvertaisuuden näkökulmasta.** Kasvava opintolainakanta tulee todennäköisesti viivyttämään esimerkiksi valmistuneiden asunnon hankintaa ja perheen perustamista.

Opintolainakantojen kasvu ja korkoriskin realisoituminen ovat näkyneet kuluvana vuonna erityisesti takausvastuumenojen voimakkaana kasvuna, johon myös valtion talousarviossa varaudutaan ensi vuonna. SYL pitää tärkeänä, että opintolainan turvallisuutta voitaisiin tulevaisuudessa parantaa säätämällä opintolainalle valtion tarjoama korkosuoja sekä parantamalla korkoavustuksen ehtoja.

Opiskelijoiden etuuksien kehitys hallituskaudella 2023-2027

Lausuttavana oleva hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2024 toteuttaa Orpon hallituksen sopimia ja valmistelemia opiskelijoiden toimeentuloon suunniteltuja heikennyksiä. Niitä ovat erityisesti kansaneläke- ja elinkustannusindekseihin sidottujen etuuksien indeksijäädytykset (HE 75/2023) sekä yleiseen asumistukeen tehtävät leikkaukset (HE 74/2023).

Taulukossa 1 on eritelty Orpon hallituksen päätösten vaikutuksia korkeakouluopiskelijan kuukausittaiseen toimeentuloon. Rahamuotoisten etuuksien heikennykset ovat noin 100-150 euroa kuukaudessa ja korotetun opintolainaosuuden tuottaman koron vaikutus noin 32 euroa sen lisäksi. Kaiken kaikkiaan päätoimisen opiskelijan etuudet heikkenevät noin viidenneksellä. Päätösten toteutuessa rahamuotoisten etuuksien taso tulee olemaan ostovoimaltaan vuonna 2027 alimmalla tasollaan kevään 1992 jälkeen.

Taulukko 1: Opiskelijoiden etuuksiin kohdistuvien muutoksien vaikutus kuukausitasolla vuonna 2027

Muutos korkeakouluopiskelijoiden toimeentulossa	**Vaikutus**
Opintorahan indeksijäädytys	- 31,70 €/kk
Asumistuen indeksijäädytys	- n. 32 - 48 €/kk
Asumistuen leikkaukset	- 39,40 - 71,50 €/kk
Korotetusta opintolainaosuudesta aiheutuva korko (ol. 4 %)	- 32 €/kk
Yhteensä	**- n. 135,10 - 183,20 €/kk**

SYL tahtoo tuoda valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaoston tietoon opiskelijoiden etuuksiin suunniteltujen leikkausten kasaantumisen, suuren mittaluokan ja vakavat vaikutukset. SYL arvioi, että toimeentulon leikkaukset heikentävät perustavanlaatuisesti kouluttautumisen ja päätoimisen opiskelun mahdollisuuksia, kun edellytykset opiskelun aikaiselle toimeentulolle heikkenevät. Sillä tulee olemaan kielteinen vaikutus opiskelijoiden mielen hyvinvointiin ja opiskelukykyyn, joiden perusta turvattu ja riittävä toimeentulo on. SYL on huolissaan erityisesti heikommin opiskelun edellytyksin varustettujen opiskelijoiden, kuten perheellisten, osaopiskelukykyisten sekä mielenterveyden ja muista terveysvaikeuksista kärsivien mahdollisuudesta opiskella päätoimisesti tulevaisuudessa. Onkin todennäköistä, että opiskelijoiden sosiaalinen ja taloudellinen eriytyminen tulee voimistumaan, kun hyvin pärjäävät opiskeijat pystyvät välttämään lainaan turvautumista, kun muilla lainamäärät kasvavat. Pidemmällä aikavälillä opiskelijoiden eriytymisellä ja velkaantumisella tulee varmasti olemaan seurauksia nuorten aikuisten valmiuksiin tehdä suuria elämänpäätöksiä, kuten ostaa asuntoa tai perustaa perhettä, kun taloudellinen asema on aikaisempaa heikompi.

Näillä perusteilla SYL toivoo, että opiskelijoiden toimeentuloon kohdistuvia heikennyksiä perutaan tai ainakin kohtuullistetaan. Erityisen huolissaan SYL on kaikkein pienituloisimmista opiskelijoista, joilla ei tilanteensa vuoksi ole mahdollisuutta paikata toimeentuloaan työnteolla. Tämän vuoksi leikkauksia olisi perusteltua kohtuullistaa ainakin niiltä osin, kuin ne heikentävät kaikkein pienituloisimpien opiskelijoiden saamien etuuksien kokonaismäärää.

Opiskelijoiden ateriatuki

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi määrittelisi opiskelijoiden ateriatuen tason vuodelle 2024 samaksi (2,55 €) kuin kuluvana vuonna. SYL katsoo, että viime vuosien voimakkaan inflaation vuoksi ateriatuen korottaminen 50 sentillä vuodelle 2024 olisi perusteltua. Vastaisuudessa SYL toivoo lisäksi, että valtion talousarvion valmistelussa otettaisiin käyttöön vakiintunut ja säännöllinen menettely ateriatuen korotusten valmistelulle, jolla varmistettaisiin tuotantokustannusten mukaiset korotukset.

Opintotuen muutoksenhakulautakunnan toimintamenot

Hallituksen esitys valtion talousarvioksi vuodelle 2024 esittää opintotuen muutoksenhakulautaukunnan toimintamenoihin maltillista 30 000 euron määrärahojen korotusta. Lautakunnassa on kuitenkin tulevina vuosina tarve esimerkiksi asianhallintajärjestelmän päivittämiseen, mikä saattaa edellyttää määrärahojen merkittävämpää korotusta. SYL katsoo, että opintotuen muutoksenhakulautakunnan toimintaedellytysten turvaaminen on keskeistä opiskelijoiden oikeusturvan ja opintotukea koskevien valitusten laadukkaan ja ripeän käsittelyn varmistamiseksi. Opintotuen muutoksenhakulautakunta on tärkeä säilyttää opintotukiasioita käsittelevänä valituselimenä.

Lisätietoja (muuten kuin opintotuen muutoksenhakulautakunnan osalta)

Sakari Tuomisto
Sosiaalipolitiikan asiantuntija
Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
sakari.tuomisto@syl.fi
040 687 6353

Lisätietoja (opintotuen muutoksenhakulautakunnan osalta)

Roope Tukia
Pääsihteeri
Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry
roope.tukia@syl.fi
045 135 4314